

Bogusław Dunaj
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Tarnów
bogdun@gmail.com

HISTORIA JĘZYKA POLSKIEGO ZENONA KLEMENSIEWICZA A POTRZEBA NOWEJ SYNTEZY

Słowa kluczowe: Zenon Klemensiewicz, historia języka polskiego, nowa synteza
Keywords: Zenon Klemensiewicz, history of the Polish language, new synthesis

Pół wieku, które upłynęło od tragicznej śmierci prof. Klemensiewicza, skłania do refleksji, co z jego dorobku jest nadal aktualne, a co zostało zastąpione przez nowsze ujęcia. Jedną z cech osobowości Profesora było podejmowanie badań syntetyzujących i upowszechnianie ich w postaci podręczników. Było to ważne z tego względu, że miał on niewątpliwy dar ujmowania badanej i opisywanej problematyki w sposób uporządkowany, klarowny i przystępny. Interesowały go przede wszystkim te pola badawcze, które uważał za zaniedbane. Stąd jego zainteresowanie problematyką składniową. Jak wiadomo, najpierw dał jej szeroki opis w książce *Składnia opisowa współczesnej polszczyzny kulturalnej* (Klemensiewicz 1937), a następnie przygotował ujęcie o charakterze podręcznika uniwersyteckiego *Zarys składni polskiej* (Klemensiewicz 1953). Na przykładzie składni widać też wyraźnie jeszcze jedną cechę osobowości twórczej prof. Klemensiewicza, mianowicie poszukiwanie nowych rozwiązań. To sprawiło, że pod koniec życia podjął próbę opracowania zmodyfikowanego opisu składniowego, bardziej sformalizowanego (Klemensiewicz 1967, 1969).

Klemensiewicz lubił pisać podręczniki (już od czasów długoletniej pracy nauczycielskiej) i umiał robić to znakomicie. Oprócz wspomnianego opisu składni przygotował też całościowe ujęcie gramatyki współczesnego języka polskiego, mianowicie

podręcznik *Gramatyka współczesnej polszczyzny kulturalnej w zarysie* (1939). Po wojnie ukazało się wznowienie tego podręcznika w 1946 r. i dwukrotnie w 1947 r. Nieco zmodyfikowana wersja tej gramatyki została wydana w 1952 r. pod tytułem *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*. Potrzebę opracowania i opublikowania tego podręcznika uzasadnił autor następująco: „celem doraźnego i przynajmniej częściowego zaspokojenia przykrego naukowo-dydaktycznego niedostatku” (Klemensiewicz 1952: 3). Jak potrzebny to był podręcznik, dowodzi fakt, że wznowiano go aż 14 razy! Ostatnie wydanie ukazało się w 2001 r.

Zenon Klemensiewicz napisał także zasadniczą część *Gramatyki historycznej języka polskiego* (Klemensiewicz, Lehr-Splawiński, Urbańczyk 1955). Pod koniec życia uwieńczeniem jego twórczości naukowej było trzytomowe dzieło *Historia języka polskiego* (Klemensiewicz 1961, 1965, 1972).

W tym miejscu nasuwa się postawione na początku artykułu pytanie, co z tego dorobku jest dziś (przynajmniej do pewnego stopnia) aktualne, a co ma już znaczenie historyczne. Dynamiczny rozwój badań współczesnego języka polskiego sprawił, że syntezy dotyczące opisu składniowego i całej gramatyki opisowej w znacznym stopniu się zdezaktualizowały. Opis składni będący kilkadziesiąt lat temu ważnym osiągnięciem współcześnie już nie może stanowić podstawy analizy składniowej w dydaktyce uniwersyteckiej. Podobnie syntetyczne ujęcie gramatyki współczesnego języka polskiego jest w dzisiejszej dydaktyce niewystarczające.

Nieco inaczej przedstawia się rzecz w wypadku gramatyki historycznej. Mimo że została ona oparta na założeniach szkoły młodogramatycznej i mimo że wcześniej pojawiły się ujęcia strukturalistyczne (np. *Rozwój fonologiczny języka polskiego* Zdzisława Stieberta (1952)), to podręcznik ten nadal bywa używany w dydaktyce uniwersyteckiej, choć później ukazały się też podręczniki innych autorów (np. Rospond 1971; Długosz-Kurczabowa, Dubisz 1998, 1999). Rzecz jasna, znaczny postęp badań historycznojęzykowych sprawił, że istnieje niewątpliwa potrzeba opracowania nowego, gruntownego podręcznika gramatyki historycznej języka polskiego, wykorzystującego nowsze teorie językoznawcze i wyniki wielu szczegółowych badań. Problem ten wymaga jednak osobnego omówienia i analizy.

Jeśli chodzi o *Historię języka polskiego*, to choć od jej napisania upłynęło przeszło pół wieku (pierwszy tom ukazał się 58 lat temu), nadal stanowi ona podstawową syntezę historycznojęzykową. Dzieło Z. Klemensiewicza było piątą syntezą przedstawiającą dzieje polszczyzny. Poprzedziły je prace Aleksandra Brücknera (1906), Jana Baudouina de Courtenay (1922), Stanisława Słońskiego (1934) i Tadeusza Lehra-Splawińskiego (1947). W tym miejscu nie będę omawiał szczegółowo założeń, na których ci uczeni oparli swoje monografie, przedstawiłem je bowiem szerzej w innej pracy (Dunaj 2011). Podstawowym czynnikiem decydującym o odmienności koncepcji opisu historycznojęzykowego było rozróżnienie historii zewnętrznej i wewnętrznej:

W historii zewnętrznej języka ujmuje się całościowo. Bada się m.in. zasięg danego obszaru językowego i jego zmiany, także funkcje języka w życiu społecznym określonej zbiorowości (ibid.: 26).

Takie ujęcie znajdujemy we wspomnianej syntezie A. Brücknera. Takiemu podejściu do historii języka przeciwstawił się ostro J. Baudouin de Courtenay, który jednoznacznie stwierdził, że historyk języka winien koncentrować się na historii wewnętrznej, „której zadaniem jest przedstawienie zmian historycznych, dokonujących się w ciągu wieków w systemie językowym” (ibid.: 26, zob. też Dunaj 1989). Tak pojmowaną historię języka traktujemy dziś jako gramatykę historyczną. I rzeczywiście dzieło J. Baudouina de Courtenay można uważać za gramatykę historyczną, skądinąd bardzo oryginalną i inspirującą, zawierającą prekursorskie idee strukturalistyczne. Podręcznik S. Słońskiego z 1934 r. mieści się również w nurcie historii wewnętrznej. Późniejsze syntezy T. Lehra-Spławińskiego i Z. Klemensiewicza łączą elementy historii zewnętrznej i wewnętrznej.

Nad żadnym innym dziełem Z. Klemensiewicz nie pracował tak długo jak nad historią języka. Przygotowaniem opisu dziejów polszczyzny zajął się już w czasie wojny. Według informacji K. Nitscha (Dunaj 2011: 28) opracowanie było gotowe do druku już w 1947 r. Gdy w 1947 r. ukazała się monografia T. Lehra-Spławińskiego, Klemensiewicz poniechał zamiaru opublikowania swego dzieła. Nie oznaczało to bynajmniej zaprzestania prac nad historią języka. Uczony zaczął od ponownej refleksji nad przedmiotem i założeniami teoretyczno-metodologicznymi historii języka, czego wyrazem była obszerna rozprawa *Zagadnienia i założenia historii języka polskiego* (Klemensiewicz 1956). Sprecyzowanie założeń teoretycznych pozwoliło mu zająć się gruntownym opisem dziejów polszczyzny. Warto zauważyć, że opóźnienie wydania tej syntezy historycznojęzykowej okazało się korzystne dla jej zawartości, autor mógł bowiem uwzględnić wyniki rozległych badań z zakresu dialektologii historycznej i gorących sporów nad pochodzeniem polskiego języka literackiego, jakie toczyły się w latach 1948–1958. Problematyka ta została szeroko omówiona w pierwszym tomie.

Od rozpoczęcia prac nad syntezą historycznojęzykową w 1941 r. do ukazania się pierwszego tomu *Historii języka polskiego* w roku 1961 upłynęło 20 lat. Żadna inna praca Klemensiewicza nie była przedmiotem tak długiej refleksji i owocem tak wielu lat. Od wspomnianych już wcześniej podręczników gramatyki opisowej i historycznej omawiane dzieło różni jedna bardzo ważna cecha. Otóż Klemensiewicz wykrzyszał w nim olbrzymią literaturę przedmiotu, właściwie wszystko, co w literaturze historycznojęzykowej zasługiwało na uwagę. Liczne odniesienia do szczegółowych prac, częste cytaty i odnoszące się do nich komentarze sprawiają, że dzieło to ma charakter w pełni naukowy, a ze względu na wybitną umiejętność autora opracowywania podręczników, udostępniających wiedzę i ją popularyzujących, spełnia też od lat funkcję podręcznika uniwersyteckiego. Że napisanie takiej syntezy nie jest

sprawą prostą i łatwą, świadczy fakt, że wybitni historycy języka, tacy jak np. Witold Taszycki czy Władysław Kuraszekiewicz, którzy poświęcili dziesiątki lat na badania historycznojęzykowe i byli znakomitymi filologami, nie pokusili się o opracowanie syntezy.

Dzieło Z. Klemensiewicza przedstawia dzieje języka polskiego od czasu jego wyodrębnienia się do roku 1939. Nie obejmuje więc ono ostatnich 80 lat najnowszych dziejów polszczyzny. Gdy po tragicznej śmierci uczonego ukazał się w 1972 r. trzeci tom *Historii języka polskiego*, dokończony zresztą przez córkę Profesora Irenę Bajerową, były to tylko 33 lata. Dzieje najnowszej polszczyzny (1939–2000) Bajerowa przedstawiła 30 lat później (2003).

W niniejszym artykule nie będę omawiał szczegółowych założeń i ich realizacji, zająłem się tym bowiem w artykule (Dunaj 2011). Zamiast podsumowania pozwolę sobie przytoczyć opinię, którą przedstawił Stanisław Urbańczyk w recenzji po ukazaniu się w 1965 r. drugiego tomu dzieła Klemensiewicza:

[...] książka jest pierwszą naukowo udokumentowaną historią języka polskiego, książka przerasta ogromnie swoje poprzedniczki bogactwem informacji, przewyższa staranną podbudowę polityczno-kulturalną, pełniej niż one charakteryzuje system językowy dzięki uwzględnieniu słowotwórstwa i składni, pierwsza podejmuje świadomą próbę określenia, jak język funkcjonuje w poszczególnych stylach, w skali dotąd nie spotykanej przedstawia świadomość językową naszych przodków uchwyconą w ich wypowiedziach. W łańcuchu wysiłków zdążających do odmalowania historii naszego języka jest pozycją najambitniejszą w zamierzeniu i najlepszą w wykonaniu. Jest na tej drodze słupem milowym, od którego się teraz będzie liczyć (Urbańczyk 1966: 149).

Refleksje nad *Historią języka polskiego* Klemensiewicza nie mogą nas zwolnić od postawienia pytania, czy istnieje potrzeba napisania nowej syntezy dziejów języka polskiego. W moim przekonaniu odpowiedź na to pytanie winna być twierdząca. Uzasadnieniem tego jest, po pierwsze, olbrzymi przyrost literatury przedmiotu. Od czasu ukazania się dzieła Klemensiewicza opracowano i opublikowano wiele fundamentalnych monografii. Przede wszystkim trzeba tu wymienić syntezy przedstawiające ewolucję polszczyzny w poszczególnych epokach. Rok przed ukazaniem się w 1965 r. drugiego tomu dzieła Klemensiewicza została opublikowana nowatorska praca I. Bajerowej (1964) przedstawiająca szczegółowo kształtowanie się polszczyzny literackiej w XVIII w. Jedenaście lat później opublikowałem książkę poświęconą polszczyźnie najstarszej doby piśmiennej (XII–XIII w.) (Dunaj 1975). Rozległe badania I. Bajerowej prowadzone nad polszczyzną XIX w. zostały uwieńczone opublikowaniem trzech tomów monografii (Bajerowa 1986–2000). Spod pióra tej autorki wyszło też syntetyczne opracowanie dziejów polszczyzny po 1939 r. (do 2000 r.) (Bajerowa 2003). Przypomnijmy, że synteza Klemensiewicza kończyła się na 1939 r. Zbiorowa monografia pod red. Danuty Ostaszewskiej (2002) zawiera analizę dzie-

jów polszczyzny XVII w. Najnowsze opracowanie z tej serii to monografia Mirosławy Mycawki (2012) poświęcona polszczyźnie XIV w.

Ten ogromny wysiłek historyków języka sprawił, że większość epok historii języka polskiego doczekała się opracowań syntetycznych (przynajmniej w zakresie ewolucji systemu gramatycznego). Niewątpliwym mankamentem jest brak syntetycznych ujęć przedstawiających dzieje polszczyzny w XV i XVI w. Szczególnie dotkliwy jest brak syntezy polszczyzny XVI-wiecznej, a przecież jest to epoka kluczowa w rozwoju polszczyzny, wtedy bowiem (w drugiej połowie tego stulecia) ukształtował się polski język literacki. Wprawdzie prac poświęconych polszczyźnie tego stulecia (zwłaszcza językowi rozmaitych autorów) ukazało się i ukazuje sporo, to nie mogą one zastąpić syntezy.

O wadze dorobku językoznawstwa historycznego ostatniego 60-lecia stanowią nie tylko wymienione syntezy epok, ale też liczne inne prace (monografie, rozprawy, artykuły). Nie sposób ich tu wymieniść (nawet najważniejszych). Przykładowo można przytoczyć syntezę Krystyny Pisarkowej *Historia składni języka polskiego* (1984), *Słownictwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych* pod redakcją Krystyny Kleszczowej (1996), Stanisława Dubisza *Język – historia – kultura* (2002), zawierającą studia i analizy. Ukazały się też ważne prace z zakresu stylistyki historycznej, przede wszystkim *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje* Teresy Skubalanki (1984). Dziejom języka artystycznego są poświęcone książki Aleksandra Wilkonia (2002, 2004a, 2004b). Opublikowano też liczne prace analizujące leksykę, np. przedstawiające ewolucję semantyczną wyrazów polskich (Buttler 1978) czy różne terminologie (np. tak ważną terminologię prawniczą – Zajda 1979, 1990). Dokładniejsze omówienie tych rozlicznych prac dotyczących różnych aspektów rozwoju języka wymagałoby osobnego, obszernego opracowania, co nie jest celem niniejszego artykułu. Nawet te przytoczone przykładowo prace uświadamiają jednoznacznie, że po ukazaniu się *opus magnum* Klemensiewicza badania historyczno-językowe rozwijały się bardzo dynamicznie. Jest rzeczą oczywistą, że wyniki badań licznych historyków języka winny być wykorzystane w nowej syntezie.

Po wtóre, za opracowaniem nowej syntezy przemawia nie tylko ogromny przyrost literatury, w tym wielu prac fundamentalnych, ale także pojawienie się nowych koncepcji teoretycznych. Strukturalna interpretacja procesów historycznojęzykowych, sformułowana najpierw teoretycznie przez I. Bajerową (1969), realizowana praktycznie w wymienionych wyżej syntezach tejże autorki, jest doskonale znana. W ostatnim czasie propaguje się koncepcję wspólnot komunikacyjnych (tu zwłaszcza Borawski 2000: 115–152, 2005). Obie te koncepcje mogą i powinny być wykorzystane w jakimś zakresie w nowej syntezie. Jedno jest dla mnie pewne: takie dzieło winno przedstawiać zarówno historię zewnętrzną, jak i wewnętrzną języka polskie-

go¹. Co więcej, w moim przekonaniu nowy opis dziejów polszczyzny winien poszerzyć tło polityczne, społeczne i kulturowe. Język jest przecież narzędziem komunikacji w danej społeczności, więc warunki jego funkcjonowania w tejże społeczności są ważne. I tak przykładowo propagowanie języka polskiego w XIII w. (por. synod w Łęczycy w 1285 r.) i walka już wtedy z zagrożeniem niemieckim (np. Matla 2015: 54–55) są ważne nie tylko dla historyka dziejów, ale również (a może przede wszystkim) dla historyka języka.

Opis ściśle językoznawczy winien zawierać oprócz analizy procesów historycznojęzykowych również uwzględnione w większym zakresie aspekty komunikacyjne (wspólnoty komunikacyjne, typy kontaktów językowych, subkody językowe, przełomy komunikacyjne) (Dunaj 2015: 72). Analiza procesów językowych obejmuje przemiany systemu gramatycznego, rozwój leksyki (zmiany semantyczne wyrazów, zmiany w zasobie leksykalnym wskutek kontaktów językowych (zapożyczenia) i kształtowanie się rozmaitych terminologii), wreszcie kształtowanie się stylów funkcjonalnych. Problemy te omówiłem nieco szerzej w cytowanej już swojej pracy z 2015 r. W tym miejscu tylko je sygnalizuję.

Nie ulega wątpliwości, że w nowej syntezie trzeba ponownie rozważyć problem powstania polszczyzny literackiej. Kilka dziesiątków lat, które upłynęły od apogeu sporów na temat pochodzenia polskiego języka literackiego, powiększenie naszej wiedzy z zakresu dialektologii historycznej, pojawienie się nowych propozycji teoretycznych (Dunaj 1980) sprzyjają spokojnej, kompetentnej refleksji nad tym niezwykle ważnym problemem. Lata przemyśleń skłaniają mnie do postawienia tezy, że podstawowe pytanie winno brzmieć: jak kształtowała się polszczyzna literacka, które innowacje dialektalne zdobywały status ponaddialektalnej normy i jakie czynniki o tym decydowały, a nie: z którego dialektu wywodzi się polszczyzna ogólna. Problem wymaga poważnej dyskusji.

Kończąc te szkicowe rozważania, pragnę stwierdzić, że potrzeba nowego opisu dziejów polszczyzny nie podlega dyskusji. Jest też rzeczą oczywistą, że opracowaniu takiego dzieła nie podoła jeden badacz. Potrzebny jest wysiłek dużego zespołu, który przygotuje nową, wielotomową syntezę. W jaki sposób podzielić opisywane zjawiska, w jaki sposób wyodrębnić poszczególne epoki, winno stać się przedmiotem dokładniejszej dyskusji. Już nawet próba zakreslenia granic pierwszego tomu może budzić wątpliwości (do końca XIII w. czy może dłużej?). Wydaje się, że kluczowemu dla ukształtowania się polszczyzny literackiej wiekowi XVI powinien być poświęcony osobny tom. Notabene jego przygotowanie nie będzie możliwe bez rozległych badań ukierunkowanych na syntetyczne ujęcie przemian językowych dokonujących się w tym niezwykle ważnym stuleciu. Pytania można mnożyć. W każdym razie zanim przystąpi się do realizacji takiego monumentalnego przedsięwzięcia, potrzebna

---

1 Rozgraniczenie historii języka i gramatyki historycznej jest dziś już dobrze uzasadnione (por. Szlifarsztejn 1964; Dubisz 2002: 4–6).

będzie poważna dyskusja nad założeniami takiej syntezy. Gdy takie dzieło powstanie (oby to się stało w przewidywalnej przyszłości!), będzie to hołd złożony wielkiemu Uczonemu, Profesorowi Klemensiewiczowi, który wytyczył nowe szlaki w opisie dziejów polszczyzny.

Literatura

- BAJEROWA I., 1964, *Kształtowanie się systemu polskiego języka literackiego w XVIII wieku*, Wrocław.
- BAJEROWA I., 1969, *Strukturalna interpretacja historii języka*, „Język Polski” XLIX, s. 81–103.
- BAJEROWA I., 1986–2000, *Polski język ogólny XIX wieku. Stan i ewolucja*, t. I–III, Katowice.
- BAJEROWA I., 2003, *Zarys historii języka polskiego 1939–2000*, Warszawa.
- BAUDOIN DE COURTENAY J., 1922, *Zarys historii języka polskiego*, Warszawa.
- BORAWSKI S., 2000, *Wprowadzenie do historii języka polskiego. Zagadnienia historiozoficzne*, Warszawa.
- BORAWSKI S., 2005, *Podstawy idei poznawczej studiów nad dziejami używania języka. Esej o diachronii*, [w:] idem (red.), *Rozprawy o historii języka polskiego*, Zielona Góra, s. 13–61.
- BRÜCKNER A., 1906, *Dzieje języka polskiego*, Lwów.
- BUTTNER D., 1978, *Rozwój semantyczny wyrazów polskich*, Warszawa.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA K., DUBISZ S., 1998, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA K., DUBISZ S., 1999, *Gramatyka historyczna języka polskiego. Słotwórstwo*, Warszawa.
- DUBISZ S., 2002, *Język – historia – kultura (wykłady, studia, analizy)*, Warszawa.
- DUNAJ B., 1975, *Język polski najstarszej doby piśmiennej (XII–XIII w.)*, Warszawa.
- DUNAJ B., 1980, *Pochodzenie polskiego języka literackiego*, „Język Polski” LX, s. 245–254.
- DUNAJ B., 1989, *Historia języka w ujęciu Jana Baudouina de Courtenay*, [w:] J. Rieger, M. Szymczak, S. Urbańczyk (red.), *Jan Niecisław Baudouin de Courtenay a lingwistyka światowa. Materiały z konferencji międzynarodowej*, Warszawa 4–7 IX 1979, Wrocław, s. 391–395.
- DUNAJ B., 2011, *Zenon Klemensiewicz jako historyk języka*, [w:] R. Majkowska, E. Fiałek (red.), *Zenon Klemensiewicz 1891–1969. Materiały z posiedzenia naukowego w dniu 19 czerwca 2009 r.*, Kraków, s. 25–31.
- DUNAJ B., 2015, *Zwięzła historia języka polskiego – założenia opisu*, „Poznańskie Studia Polonistyczne”, „Seria Językoznawcza” 22, nr 1, s. 69–79, [on-line:] <https://doi.org/10.14746/pspj.2015.22.1.4>.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1937, *Składnia opisowa współczesnej polszczyzny kulturalnej*, Kraków.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1939, *Gramatyka współczesnej polszczyzny kulturalnej w zarysie*, Lwów – Warszawa.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1952, *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*, Kraków.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1953, *Zarys składni polskiej*, Warszawa.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1956, *Zagadnienia i założenia historii języka polskiego*, „Pamiętnik Literacki” XLVII, z. 3, s. 86–137.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1961, *Historia języka polskiego*, cz. 1: *Doba staropolska*, Warszawa.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1965, *Historia języka polskiego*, cz. 2: *Doba średniopolska*, Warszawa.

- KLEMENSIEWICZ Z., 1967, *Studia syntaktyczne*, Wrocław.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1969, *Studia syntaktyczne*, cz. II, Wrocław.
- KLEMENSIEWICZ Z., 1972, *Historia języka polskiego*, cz. 3: *Doba nowopolska*, Warszawa.
- KLEMENSIEWICZ Z., LEHR-SPŁAWIŃSKI T., URBAŃCZYK S., 1955, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa.
- KLESZCZOWA K. (red.), 1996, *Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych*, Katowice.
- LEHR-SPŁAWIŃSKI T., 1947, *Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój*, Warszawa.
- MATLA M., 2015, *Carmen patrium Bogurodzica – czas powstania, kontekst historyczny i inspiracje*, „Kwartalnik Historyczny” 122, z. 1, s. 39–71, [on-line:] <http://dx.doi.org/10.12775/KH.2015.122.1.02>.
- MYCAWKA M., 2012, *Język polski XIV wieku. Wybrane zagadnienia*, Kraków.
- OSTASZEWSKA D. (red.), 2002, *Polszczyzna XVII wieku. Stan i przeobrażenia*, Katowice.
- PISARKOWA K., 1984, *Historia składni języka polskiego*, Kraków.
- ROSPOND S., 1971, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Wrocław.
- SKUBALANKA T., 1984, *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje*, Wrocław.
- SŁOŃSKI S., 1934, *Historia języka polskiego w zarysie*, Lwów.
- STIEBER Z., 1952, *Rozwój fonologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- SZLIFERSZTEJN S., 1964, *Historia języka a gramatyka historyczna w studiach polonistycznych*, „Poradnik Językowy” nr 7, s. 317–324.
- URBAŃCZYK S., 1966 [rec.], *Z. Klemensiewicz, Historia języka polskiego*, t. I–II, „Język Polski” XLVI, s. 140–149.
- WILKOŃ A., 2002, *Dzieje języka artystycznego w Polsce. Język i style literatury barokowej*, Kraków.
- WILKOŃ A., 2004a, *Dzieje języka artystycznego w Polsce. Renesans*, Katowice.
- WILKOŃ A., 2004b, *Dzieje języka artystycznego w Polsce. Średniowiecze*, Katowice.
- ZAJDA A., 1979, *Nazwy staropolskich powinności feudalnych, danin i opłat (do 1600 roku)*, Kraków.
- ZAJDA A., 1990, *Staropolska terminologia prawnicza (do 1500 r.)*, Kraków.

**Zenon Klemensiewicz's *Historia języka polskiego* ('History of the Polish Language'),
and the Need of a New Synthesis
Summary**

Prof. Zenon Klemensiewicz authored handbooks of contemporary Polish grammar, historical Polish grammar, syntax, and history of the Polish language. The latter constitutes his crowning achievement, and remains to this day the most important synthesis of Polish linguistic history. Half a century has passed since its publication. In this time, many monographies have been published which present the evolution of the language in various epochs; moreover, multiple monographies have been devoted to vocabulary and word-formation. These works justify the need to prepare a new synthesis. Such a synthesis is also needed for another reason: it must make use of new methodological concepts. For example, the description needs to pay attention to the communicative aspect. A new, multi-volume synthesis ought to be a collective work, developed by a team of the most distinguished historians of the Polish language.